

JOSEFINA GÜELL

CENTENARI FELIÇ D'UNA ACTRIU A REIVINDICAR

TEXT TONI VALL

Qui era Josefina Güell? Potser és bona idea que ella mateixa es presenti: “Hola, em dic Josefina Güell Saumell. Vaig néixer a Barcelona el 9 d'abril de 1925. El meu pare era ebenista i no li anava malament, però el 1936, quan va esclatar la Guerra Civil, va haver de deixar-ho tot per anar al front. La meua mare es va quedar sola amb tres criatures: el Joan, l'Enric i jo. La pobra ho va passar molt malament i, a causa d'això, ens va posar interns en una escola a Tiana.

Allà ho vam passar bé, teníem una mestra que a les nits ens recitava poemes. Jo crec que aquí va començar tot: el meu interès per la poesia i per la interpretació”. Ho va deixar per escrit ella mateixa, dona inquieta, actriu versàtil i emprenedora; tenia clars els seus records, la seva memòria li dictava sense equivocar-se el naixement de la seva precoç vocació artística. Enguany hauria complert cent anys. Li va faltar molt poc per arribar-hi. Va morir a Barcelona el 17 de gener de l'any passat, uns mesos abans de complir-ne 99. La seva filla Sílvia recorda que va mantenir el cap clar fins al final, també la vitalitat, les ganes d'anar al teatre, la passió devoradora per aquell mal benigne que la va posseir durant tota la seva llarga vida. El 26 de maig d'aquest any, el Teatre Romea va acollir el merescut homenatge que la professió teatral catalana li va brindar. Els honors també els va rebre una altra actriu històrica i molt estimada, Mercè Bruquetas, també centenària aquest 2025 però desapareguda ja fa anys, el 2007.

He contactat amb la Sílvia perquè em fa la sensació que el centenari de la seva mare no ha tingut la repercussió que mereixia. Vull que m'expliqui qui era i com era. S'ho mereix. Va fer cinema, teatre i televisió. Va marxar a treballar a l'estranger. Va muntar una companyia teatral pròpia. Va treballar, de tu a tu, amb alguns dels més grans de l'art de la interpretació: Adolfo Marsillach, Joan Capri i Alady, per exemple. Duia la interpretació a les venes. Li vull ensenyar a la Sílvia una insòlita troballa que he fet. Un gran amic, botiguer de vell, alquimista de tots els ressorts del col·leccionisme i coneixedor de la meua fal·lera col·leccionista d'històries perdudes en el temps, m'avisava que li han portat un capsa plena de fotos d'una actriu catalana. Sospita que m'agradarà. I sí, m'encanta. Són desenes de fotografies de Josefina Güell, retrats, escenes de pel·lícules, d'obres de teatre, reunions amb companys de professió i fotografies familiars. D'on ha sortit, això? Aviat sortirà de dubtes. La Sílvia es queda glaçada quan l'hi ensenyo. Una maleïda maleta perduda en l'última mudança de casa la seva mare, quan

ella ja no hi era. I vet aquí que el que semblava perdut, ja no ho està. Un feliç retrobament.

—Arribaràs als cent, ho saps oi?

—I on els compliré?

—Al Romea, esclar!

—Però qui vindrà, si tots els amics ja no hi són?

La Josefina i la Sílvia fantasiejaven amb la possibilitat força plausible de celebrar el centenari en vida. L'actriu no hi va ser a temps, però el dia de l'homenatge, d'amics n'hi havia molts. Sota la direcció d'Enric Llorca, van intervenir Àngels Gonyalons, el director i compositor Raúl Patiño i les cantants Celeste Elias i Gracia Fernández. Va ser un èxit. “La mare sentia un gran amor per la cultura en general i

era molt optimista, sempre estava convençuda que tot aniria bé”. Estava al dia de la cartellera de teatre i la Sílvia recorda molt bé quin va ser l'últim muntatge que van anar a veure plegades. Va ser *Instruccions per a fer-se feixista*, amb una gran Mercè Arànega a la Villarroel l'estiu del 2023.

Amb la Sílvia mirem les fotos i em va explicant coses de la mare, detalls de la seva vida, moments decisius i coneixences fonamentals. “Aquestes fotos són de Veneçuela”. És el moment, a principis dels anys seixanta, en què la Josefina va marxar a Caracas, on el seu germà feia de fotògraf per a la ràdio de la capital. No hi havia prou feina a Barcelona i allà va poder gaudir d'un interessant contracte per prota-

ARXIU J. GÜELL / COMPOSICIÓ PAU DE LA CALLE

Dona inquieta,
actriu versàtil i
emprenedora,
enguany hauria
complet cent anys

gonitzar unes quantes telenovel·les. Van ser dos o tres anys desenvolupant un ofici que de ben petita duia ben endins, des que la seva àvia, gran aficionada al teatre, li va inocular el mateix virus. Com tantíssima gent d'aquella època, va ser el teatre d'aficionats el que va formar-la. Així recordava ella mateixa aquesta etapa inicial de naixement de la vocació: "Anava a una escola que es deia Santa Florentina. Allà vaig formar part del quadre escènic de l'escola i fèiem *Els Pastorets*, *La Venta focs* i altres funcions infantils. Jo era molt feliç cada vegada que ens deien que anéssim a assajar".

"Més endavant, als 16 anys, em vaig afiliar al Foment Excursionista, on fèiem una obra cada mes.

Als 20 anys em vaig casar i vaig ser mare. Em vaig dedicar dos anys a criar la meua filla".

Fins que un dia, quasi de casualitat i contradient els desitjos dels seus pares –no veien amb bons ulls la seva passió per la interpretació–, la Josefina es va assabentar que el director i productor Ignasi F. Iquino, tota una institució del cinema a Catalunya els anys quaranta i cinquanta, estava rodant la seva nova pel·lícula. Es va presentar al rodatge i va poder fer de figurant. A partir d'aquí, les coneixences de Paco Martínez Soria i Pepita Serrador van consolidant una incipient carrera teatral. I arriba el cinema. El productor i director Josep Maria Argemí confia en ella i li ofereix un contracte. Tres films essencials, *Cristina* (1959) –fent tàndem amb Enric Guitart–, *Gaudí* (1960) i, sobretot, *La cárcel de cristal* (1956), el seu paper més celebrat i recordat, protagonista total al costat d'Adolfo Marsillach, que quasi l'enfila a guanyar el premi de la crítica de Madrid. Ho hauria fet si no arriba a ser per la quasi imbatible Sara Montiel d'*El último cuplé*. "Era la dona més feliç del món, ja podia dir que treballava professionalment com a actriu", rememorava.

El retorn de Veneçuela va encaminar Josefina Güell als que potser van ser els anys més intensos i satisfactoris de la seva trajectòria. Els anys de la companyia de teatre pròpia. Els anys de muntatges tant en català com en castellà. Molta comèdia i vodevil, molt teatre popular, del que omplia les platees i feia passar molt bones estones. Títols com *Una casa d'embolics*, *El meu nano*, *El teu marit té pa a l'ull*, *Sorpresa en noche de bodas*, *La rival*, *Trampa para una mujer*, *La ratonera* i un bon grapat més. Són els anys esplendorosos sobre l'escenari del Teatre Barcelona, a la Rambla de Catalunya cantonada amb plaça Catalunya. Els anys inoblidables del musical *El diluvio que viene*, que va representar durant vuit anys!

Les últimes obres de teatre les va fer als anys vuitanta, de bracet amb el gran Paco Morán: *La balada de los tres inocentes* i *Sin chapa y sin collar*. I el cinema? Doncs paper interessant a les tres parts de *Victòria!* d'Antoni Ribas, també *La teranyina*, *El crimen del cine Oriente* i un últim i divertit paper a *Chuecatown* (2007). Ah! I papers en sèries de TV3 com *Dones d'aigua* i *El cor de la ciutat*.

Però, a veure, Sílvia, com s'ho va fer la teua mare per arribar com aquell qui diu als cent anys? "No ho sé! Pensa que va fumar fins als seixanta, eh!". Una barreja colossal de força de voluntat, energia i ganes de viure. Feliços cent anys, Josefina Güell! ●